

INFORMACIONS

George L. Mosse (1918-1999), *in memoriam*

Jordi Casassas i Ymbert
UNIVERSITAT DE BARCELONA

El 1997 ens va deixar Isaiah Berlin. La seva història de les idees havia estat, i segueix essent, un punt de referència pels historiadors de les idees i de la cultura. També ha esdevingut un model de maduresa i qualitat en l'art de saber entendre i narrar les relacions que lliguen la producció intel·lectual a una època i a una cultura determinades. En el balanç final de la seva trajectòria vital i professional, Berlin es converteix, a més, en un exemple a seguir i en un model de compromís intel·lectual amb el complex i crític món contemporani.

El 22 de gener del 1999 moria un altre referent per als qui ens dediquem a la història i, sobretot, per als qui ho fem des del camp de la història cultural. Parlem de George L. Mosse, nascut a Berlin el 1918 en el sí d'una família jueva. El 1933 es va veure obligat a fugir d'Alemanya, com tants altres conciutadans seus. Després de curtes estades a París i a Londres, el 1939 es va instal·lar definitivament als Estats Units. En aquest país va completar la seva formació (doctorat a Harvard, el 1946) i va desenvolupar el gruix principal de la seva brillant carrera docent, fins a l'any 1988 en que es va jubilar. Aquesta tasca docent la va compartir, des del 1969, amb la de professor de la Universitat Hebrea de Jerusalem.

Després d'uns treballs de recerca inicials sobre l'Època Moderna i la Reforma, Mosse va centrar les seves anàlisis en el món europeu contemporani, amb un eix central: l'estudi del complex procés que desembocarà en els totalitarismes conservadors del segle XX, més concretament en el nazisme. Gràcies a aquests estudis, per exemple, *La cultura nazi. La vida intel·lectual, cultural y social en el Tercer Reich* (1973), Mosse es va donar a conèixer als lectors en llengua castellana.

L'aportació de Mosse al coneixement dels totalitarismes contemporanis de dreta ha estat cabdal. Des de la seva perspectiva d'història cultural, Mosse ha destacat la necessitat d'aprofundir en l'estudi de les arrels llunyanes d'aquest transcendent fenomen històric contemporani. D'aquesta manera va poder ressaltar la seva historicitat central i, per tant, oposar-se a les visions que partien del caràcter excepcional i novedós del totalitarisme.

L'estudi d'aquests temes va completar la maduració i l'evolució metodològiques de Mosse, que va superar definitivament la història intel·lectual més a l'ús als Estats Units, i es va endinsar en el camp més ampli de la història cultural, espai de confluència de l'anàlisi dels corrents culturals de les elits i els dels sectors més populars, de l'acció del món institucional i polític, de la percepció dels mites, de les manifestacions literàries i estètiques, etc.

Fruit d'aquesta manera de fer història cultural, va ser l'aparició de la que per a mi ha estat la seva obra més important i de major ressò internacional: *La nacionalització de les masses. Simbolisme polític i moviments de massa a Alemanya (1815-1933)* (1974). Dissortadament, aquest llibre no ha estat publicat en castellà o en català i això ha fet que la seva influència en la nostra historiografia hagi estat molt minsa, per no dir inexistent. Però el cert és que des del moment de la seva aparició, el ressò del llibre ha estat espectacular. Al pròleg de l'edició italiana (1975), Renzo de Felice no dubtava en situar-lo entre els tres llibres que, a parer seu, mereixien ésser destacats per la seva densitat cultural i per la seva capacitat de suggestió. Els altres dos eren el de Johan Huizinga, *La tardor de l'Edat Mitjana*, i el de Marc Bloch, *Els reis taumaturgs*.

A *La nacionalització de les masses*, Mosse ens explica magistralment com les arrels dels totalitarismes, de dreta i d'esquerra, comparteixen una comuna i originària matriu roussoniana (la de la democràtica "voluntat popular") i com, a partir d'aquells moments, evolucionen en un sentit

diferent de la línia burgesa parlamentària i representativa seguida per la major part de l'Europa occidental. Per Mosse, el totalitarisme es desprén d'aquesta altra via, en la que és essencial la progressiva nacionalització de les masses, en un sentit que es vol real, vital i nacional.

La Gran Guerra, en fer evident tota la urgència i el dramatisme de la massificació, desencadenarà un “nou estil polític”, fonamentat en el culte a la massa, en l'exaltació del seu “conductor”, en la dramatització dels mites elaborats en el transcurs del procés històric precedent i en la utilització de la violència com a reflex de la força vital nacional, també heretada.

Paral·lelament, Mosse va sistematitzar el seu vast coneixement de la dinàmica cultural europea contemporània de conjunt, en un llibre que va titular *La cultura de l'Europa occidental. Segles XIX i XX* (primera versió de 1961 i revisions de 1974 i 1988). El 1997 aquesta obra va ser traduïda al castellà i, a més, l'autor va accedir a redactar unes planes de prefaci per a aquesta nova edició. Així, per la data en què fou escrita i per la naturalesa generalista del text que acompanyava, aquesta introducció s'havia de convertir en una mena de testament historiogràfic per als lectors d'història cultural en llengua castellana.

Mosse vol deixar constància, en clara sintonia amb afirmacions similars de Berlin o de Gomblich, de la gran importància que té la història cultural (ell parla de l'estudi dels “estats de la ment”) en un món contemporani caracteritzat per la sensació creixent dels seus protagonistes de viure una etapa inquieta, de canvi permanent i de ràpid distanciament respecte del passat (Mosse analitza de quina manera el segle XX es caracteritza per un augment desconcertant de la “*velocitat del temps*”). Concreta aquesta importància dient que la història cultural permet entendre com percebem les societats el lloc que hi ocupem, com es configuren les idees i els ideals que van determinant les visions que tenim del món on vivim, com s'han configurat i com s'ordenen les ideologies, els moviments intel·lectuals o els tarannàs més genèrics que ho han volgut anar interpretant.

En aquestes breus pàgines Mosse aprofita per a parlar d'alguns dels reptes que té plantejada la història cultural. Ens recorda, per exemple, la necessitat de combinar l'estudi històric dels diferents corrents culturals amb la seva comprensió de dintre cap a enfora, a fi de poder veure de quina manera eren vistos pels seus propis seguidors.

Al costat d'això, i atès que s'està adreçant a un públic d'àmbit hispànic, Mosse planteja la necessitat que té la història cultural d'enfrontar-se a la realitat d'una cultura europea general, o marc de referència, que ajuda a donar sentit al procés històric general, però també a l'existència de fortes diversitats regionals (al·ludeix a la dificultat que va tenir Espanya per construir un nacionalisme espanyol compartit "en un país amb vincles regionals tan forts, on cada regió tenia la seva pròpia consciència nacional"). Per a l'historiador alemany, la història cultural general ha de ser el punt de partida que permeti fer una veritable història comparada o, com a mínim, l'apassionant estudi de la forma com cada tradició cultural particular ha anat adaptant la successió d'ideologies i moviments que conformen aquell flux general.

Diguem, per acabar, que també per a Mosse la història cultural prové i constitueix alhora una forma de compromís. Compromís amb la lluita per assolir cada cop cotes més altes de llibertat individual (fet que no ha impedit, però, totes les formes d'opressió, de brutalització i de despersonalització contemporànies), alhora que compromís per a que els individus puguin assolir "una comunitat viable en un món fragmentat". Tot plegat, per ell, compromís en la defensa d'una democràcia plena que no sigui tant sols la manifestació pura i simple d'una determinada forma de govern.